

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА
ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Єрмоличева Інна Юріївна

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ РІЗНИХ ФОРМ
ДЕЗАДАПТОВАНOSTІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ**

Реферат
на випускнy кваліфікаційну роботу
освітній ступінь «магістр»
спеціальності 231 «Соціальна робота»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат педагогічних наук,
Бойко Ольга Миколаївна

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДЕЗАДАПТОВАНИМИ ДІТЬМИ ТА ПІДЛІТКАМИ.....	8
1.1. Поняття дезадаптації та фактори її виникнення	8
1.2. Нормативно-правове забезпечення, яке регламентує соціальну роботу з дезадаптованими дітьми та підлітками	16
1.3. Система соціальних служб по роботі з дезадаптованими дітьми та підлітками.....	28
РОЗДІЛ 2 РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ З УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДЕЗАДАПТОВАНИМИ ДІТЬМИ ТА ПІДЛІТКАМИ.	44
2.1 Обґрунтування необхідності удосконалення соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками	44
2.2 Програма тренінгу з удосконалення соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками	47
2.3 Аналіз ефективності програми тренінгу з удосконалення соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками.....	50
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що на сьогодні в Україні високою залишається планка підліткової злочинності. Відповідно до Листа Міністерства освіти і науки № 1/9-376 від 25.07.2014 р. упродовж першого півріччя 2014 року у країні більше трьох тисяч неповнолітніх вчинили кримінальні правопорушення. Характерною ознакою криміногенної ситуації в підлітковому середовищі є зміна її структури в бік зростання корисливих злочинів [21]. Залишається складним питання обліку дітей, які вживають наркотичні засоби та алкогольні напої. Щодо дітей, схильних до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, то поставлено на облік 887 дітей, з них з діагнозом «наркоманія» – 62 особи [22].

Проаналізувавши ситуацію, з'ясувалося, що зазвичай, як правило, вчинюють злочини діти, у яких проблемні сім'ї, вихованці інтернатів, діти, чий батьки зловживають алкоголем тощо. Основними причинами різних проявів соціальної дезадаптованості є: недостатній життєвий досвід, не завжди позитивний вплив на дітей оточуючого середовища, недостатній рівень самокритичного ставлення до власних вчинків, хибна оцінка складних життєвих ситуацій, вживання спиртних напоїв чи наркотичних речовин, безконтрольність з боку вихователів, недостатній рівень організації профілактичної роботи з неповнолітніми та ін.

Та все ж проблеми вирішення дитячої дезадаптованості дітей залишаються актуальними. Потребує вдосконалення соціальна робота з цією категорією дітей. Це й зумовило вибір теми нашої конкурсної роботи – **«Особливості соціальної роботи щодо подолання різних форм дезадаптованості дітей та молоді»**.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити особливості соціальної роботи щодо подолання різних форм дезадаптованості дітей та молоді.

Відповідно до мети й гіпотези дослідження було визначено такі **завдання:**

– на основі аналізу наукової літератури розкрити сутнісні поняття дезадаптованості дітей та підлітків та фактори її виникнення;

- проаналізувати законодавчі акти, що регламентують соціальну роботу з дезадаптованими дітьми та підлітками в Україні;
- розглянути загальні положення, організаційну структуру служб соціальної реабілітації дітей та підлітків в Україні;
- проаналізувати ефективність системи соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками, які опинилися у важкій життєвій ситуації;
- розробити та впровадити тренінг з удосконалення соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками.

Об’єктом дослідження є процес соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками.

Предметом дослідження є програма тренінгу з удосконалення соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні про те, що процес соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками набуде ефективності за умови розробки та впровадження програми тренінгу, спрямованої на підвищення кваліфікації фахівців соціальної сфери, розвиток потреби до самовдосконалення, самоосвіти, розробки нових шляхів допомоги даній категорії дітей; залучення до соціальної роботи з дезадаптованими підлітками різнопрофільних фахівців.

При написанні наукової роботи використовувались такі **методи дослідження**: аналіз соціально-педагогічної, психологічної, педагогічної, соціологічної, юридичної наукової і періодичної літератури, законодавчих актів, порівняльний аналіз досвіду роботи соціальних служб установ для дезадаптованих дітей та підлітків, спостереження, опитування серед спеціалістів соціальних служб для дезадаптованих дітей та підлітків; соціально-педагогічний експеримент для впровадження програми тренінгу з удосконалення соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками.

Практична цінність магістерського дослідження полягає у використанні розроблених методик програма тренінгу з удосконалення соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками.

Експериментальна база дослідження. Хижинська філія комунального опорного закладу «Лисянський НВК «ЗОШ І-ІІІ ст.№1-гімназія – ДНЗ»» Лисянської районної ради Черкаської області.

Результати дослідження оприлюднено в 3 доповідях на наукових конференціях, а саме:

Тема доповіді: «Особливості соціальної роботи щодо подолання різних форм дезадаптованості дітей та молоді в інклюзивному освітньому середовищі» Всеукраїнська науково-практична конференція «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» (25 березня 2021 р.);

Тема: «Особливості соціальної роботи щодо подолання різних форм дезадаптованості дітей та молоді під час дистанційного навчання» Всеукраїнська студентська науково-практична онлайн-конференція «Дистанційне навчання у закладі вищої освіти в умовах пандемії: виклики сучасності» (30 березня 2021 р.);

Тема: «Особливості соціальної роботи щодо подолання різних форм дезадаптованості дітей та молоді в громадських організаціях для людей з інвалідністю» Науково-практичний семінар «Громадські організації людей з інвалідністю крізь призму надання соціальних послуг» (16 квітня 2021 р.).

Практична значимість дослідження полягає у впровадженні тренінгових технологій як методу ефективної діяльності соціальних працівників, що проводять роботу з дезадаптованими дітьми та підлітками.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг роботи 71 сторінка, з них 62 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу наукової літератури розкрито сутнісні поняття дезадаптованості дітей та підлітків та фактори її виникнення.

Таким чином, залежно від змісту профілактичної діяльності, рівня її застосування та стадії розвитку проблеми у певного індивіда соціальна профілактика дезадаптації учнів у різних соціальних інституціях буде відрізнятися власною специфікою, до виконання якої має бути готовий фахівець соціальної сфери, що її здійснюватиме.

У цьому віці людина схильна до запитань: «Хто я така?» і «Що я можу?». Як правило, дитина підліткового віку ідентифікує себе з тією людиною, яка є виразником найбільш привабливої моделі поведінки. Підліток шукає того, хто міг би стати його «дзеркалом», через яке він перевіряв би свої вчинки.

Проаналізовано законодавчі акти, що регламентують соціальну роботу з дезадаптованими дітьми та підлітками в Україні.

Основними засадами державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа є:

- створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї;
- виховання та утримання дітей за принципом родинності;
- забезпечення пріоритету форм влаштування;
- створення належних умов для їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, підготовки дітей до самостійного життя;
- забезпечення права на здоровий розвиток;
- забезпечення соціально-правових гарантій;
- створення умов для надання психологічної, медичної та педагогічної допомоги;
- формування системи соціальної адаптації;

– забезпечення вільним вибором сфери професійної діяльності, яка б оптимально відповідала потребам та бажанням особистості дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, а також особи із їх числа та запитам ринку праці;

– правової допомоги на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги [10].

Розглянуто загальні положення, організаційну структуру служб соціальної реабілітації дітей та підлітків в Україні.

Спеціалізовані установи для неповнолітніх, які потребують соціальної реабілітації, покликані надавати допомогу тій категорії дітей та підлітків, яка опинилася у складній життєвій ситуації та віднесенні до категорії «соціально дезадаптованих дітей», здійснювати соціальне обслуговування, соціальний супровід, соціальну профілактику, соціальну реабілітацію дітей та молоді. Основна мета діяльності таких закладів – соціальний захист і підтримка дітей, їх реабілітація і допомога в життєвому визначенні. Допомога, що надається підліткам, дозволяє забезпечити рівномірний гармонічний розвиток особистості, її базисних структур і їх проявів у діяльності, поведінці з урахуванням індивідуальних темпів і варіантів особистісного розвитку.

Перспективою подальших досліджень за даним напрямом є розкриття особливостей організації соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками та пошук шляхів підвищення її ефективності.

Проаналізовано ефективність системи соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками, які опинилися у важкій життєвій ситуації.

Проаналізувавши всі компоненти, виявилось, що ефективність організації соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками багато в чому залежить від фахівця, що її здійснює. Приймаючи до уваги отримані дані, з'являється необхідність в удосконаленні організації системи соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками.

Для досягнення цієї мети був розроблений тренінг «Шлях до досконалості». Тренінг спрямований на допомогу фахівцям у вдосконаленні умінь, знань, навичок і діяльності в цілому, а також встановлення міцних зв'язків з іншими спеціалізованими установами, які надають допомогу дезадаптованим дітям та підліткам.

Аналіз результатів експериментального впровадження тренінгу «Шлях до досконалості» відзначив позитивні зміни в особистісно-професійному розвитку фахівців, які безпосередньо організують соціальну роботу з дезадаптованими дітьми та підлітками.

Розроблено та впроваджено та впровадити тренінг з удосконалення соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками.

За даними аналізу, ефективність соціальної допомоги, яка надається дезадаптованим дітям та підліткам також залежить від фахівця, який її організовує. Але, на жаль, наразі простежується необхідність в удосконаленні знань та навичок фахівців для більш успішної організації соціальної роботи з даною категорією дітей.

Для вирішення цієї проблеми був розроблений тренінг «Шлях до досконалості». Тренінг складається з трьох блоків універсальних занять, які сприяють підвищенню кваліфікації фахівців соціальної сфери, розвивають всі необхідні здібності для ефективно організації соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками, розкривають внутрішній потенціал соціальних працівників, спонукають до самовдосконалення, самоосвіти і розробки нових шляхів допомоги даній категорії дітей.

Застосування тренінгової програми, дозволяє сформувати адекватні, заохочувані навички до самовдосконалення, самоосвіти, розвиває здатність до самостійної розробки інноваційних методів соціальної роботи, сприяє більшій взаємодії фахівців різних установ, які приймають участь у наданні соціальної допомоги дезадаптованим дітям та підліткам. Досвід показує, що дана тренінгова програма є однією з найбільш дієвих для фахівців соціальної сфери.

Отже, завдяки проходженню фахівцями тренінгу «Шлях до досконалості» вирішуються проблеми, які пов'язані з малою ефективністю організації соціальної роботи з дезадаптованими дітьми та підлітками. Це позитивно впливає на результати надання соціальної допомоги даній категорії дітей.